

ODMEVI NA DOGODKE

M a r u š a A v g u š t i n

I. SLOVENSKI BIENALE ILUSTRACIJE

PODOBA KNJIGE – KNJIGA PODOB

v Galeriji Cankarjevega doma v Ljubljani

(8. – 21. november, 28. november – 4. december 1993)

Prvi slovenski bienale ilustracije v Cankarjevem domu je bil deležen izjemne pozornosti tako strokovne kot ljubiteljske javnosti. Prišel je pravzaprav z veliko zamudo, saj se je slovenska ilustracija z deli t.i. pravljíčark že v šestdesetih in sedemdesetih letih potrdila tudi v mednarodni konkurenci tovrstne likovne umetnosti z uglednimi nagradami in priznanji na številnih mednarodnih knjižnih sejmi, razstavah ilustracij itd. Tudi z doslej najvišjimi slovenskimi Levstikovimi nagradami za ilustracije se ponaša veliko število ilustratorjev in ilustratork vseh generacij. Vendar so Levstikove nagrade vezane samo na Mladinsko knjigo. Zveza društev slovenskih likovnih umetnikov je zato ustanovila ilustratorsko sekcijo v sestavi: Mojca Cerjak, Daniel Demšar, Jelka Godec-Schmid, Irena Majcen (predsednica), Dušan Muc, Matjaž Schmidt, Mirna Pavlovec, Alenka Sottler, Marija Lucija Stupica in Kamila Volčanšek. Sekcija je dala pobudo za bienale ilustracij, ki naj bi pokrival tako ilustracije za otroke kot tudi ilustracije za odrasle in ustanovitev Smrekarjeve nagrade, dveh Smrekarjevih Plaket in tri Smrekarjeva Priznanja neglede na založbo. Umetniški svet pri Zvezi društva slovenskih likovnih umetnikov naj bi na predlog ilustratorske sekcije za vsako razstavo ilustracij na novo imenoval strokovno komisijo za izbor del za razstavo

in podelitev nagrad. Tokratno žirijo so sestavljali: Lucijan Bratuš, Zvonko Čoh, dr. Milček Komelj, Zdravko Papič in Tatjana Pregl Kobe.

Prva selekcionirana razstava ilustracij 41 avtorjev, med katerimi je le Irena Majcen prispevala ilustracije za odrasle, je splet različnih okoliščin: od ogroženosti ilustratorjev zaradi krčenja izdaj ilustriranih knjižnih publikacij, uvoza skrajno komercialnih tujih slikanic in splošnih komercialnih pritiskov pri založbah na eni strani in vse večje zanimanje javnosti za to zvrst likovne ustvarjalnosti na drugi strani. Časovno I. slovenski bienale ilustracije ni bil omejen, zato je vključeval poleg prevladujočih novih in novejših del tudi do nekaj desetletij stare ilustracije, ki so le poudarjale v tradiciji zasidrano visoko umetniško kvaliteto slovenske ilustracije. Bienali, ki bodo sledili, bodo vključevali izključno produkcijo zadnjih štirih let. Ne nazadnje želi odbor ilustratorske sekcije poživiti pojavljanje slovenske ilustracije na mednarodnih prireditvah, kot so npr. svetovni bienale ilustracije BIB v Bratislavi, razstava ilustracij ob mednarodnem knjižnem sejmu v Bologni, sodelovanje v mednarodni zvezi za mladinsko književnost IBBY itd.

Na I. bienalu slovenske ilustracije je Marija Lucija STUPICA prejela Nagrado Hika Smrekarja za *Malo morsko deklico* Hansa Christiana Andersena (MK

1986), Alenka SOTTLER in Daniel DEMŠAR sta prejela Plaketi Hinka Smrekarja (prvi za ilustracije *Arabskih basni*, MK 1991, druga za ilustracije *Pršel je lev* Lojzeta Krakarja, MK 1991), tri Priznanja Hinka Smrekarja pa so dobili Maja JANČIČ za ilustracije v knjigi Frančka Rudolfa *Lepa Muca in lepi muc*, MK 1992, WANG HUIQIN za ilustracije v knjigi *Brokatna podoba, Pravljice kitajskih manjšin*, MK 1991 in Rudi SKOČIČ za ilustracije v knjigi *Modrost kralja Salomona*, MK 1991.

Razstava ilustracij je sovpadala s slovenskim knjižnim sejmom v Cankarjevem domu, kar naj bi se dogajalo tudi v prihodnje. Naslednjemu bienalu ilustracij bi bilo vredno nameniti daljši čas.

Z mednarodno razstavo otroških ilustracij iz Särmeda v Italiji v Veliki dvorani Cankarjevega doma, na kateri je bila edina slovenska gostja Marija Lucija Stupica (Podobe domišljije, 1. – 25. april 1993), našega prvega bienala ilustracij vsaj po obsegu ne moremo primerjati, vendar je bila prav omenjena prireditev zelo pomembna spodbuda zanj. Skoraj neverjeten napor organizatorjev je na koncu pripeljal do dokaj kompleksnega pregleda trenutnega stanja naše ilustracije z delnim vpogledom v šestdeseta in sedemdeseta leta, dr. Milček Komelj pa je v strokovnem besedilu spremnega kataloga posegel tudi nazaj v zgodovino slovenske ilustracije.

V splošnem je na razstavi prevladovala slikarska ilustracija, vendar so bile zastopane razne tehnike od črno-belih risb, ki teže h karikaturi in duhovitim domislicam (Alojz Zorman-Fojž), do črno-belih risb s tušem in tempero vse do sugestivnega variranja proporcev in razmeščanjem podob po ploskvi (Zora Stančič), dalje do slikarsko občutenih in vsebinsko poglobljenih črtkanih črno-belih risb (Mirna Pavlovec), odličnih perorib s tušem, ki spominjajo na stare bakroreze (Lucijan Reščič), do barvnih

in koloriranih risb različnih tehnik, ki ob vezanosti na literarne predloge jasno razkrivajo avtorske značilnosti ilustratorjev od duhovite in lapidarne karikirane ilustracije Igorja Cvetka ali enostavnejše Boža Kosa, do suvereno preproste risbe Kostje Gatnika, lahkotne risbe z barvnimi tuši Sama Jenčiča, nežne, samosvoje in krhke risbe z barvnimi svinčniki Dušana Muca, Omerzujeve prvinke barvne risbe v mešani tehniki, duhovite profesionalne risbe Melite Vovk in končno do stripovsko karikirane risbe Daliborja Zupančiča.

Marjan Manček svojo izvirno duhovito risbo lahko spremeni v bogato barvitost, a ni zato nič manj risar. Zelo uspešno se ukvarja tudi s karikaturjo, stripom in animiranimi filmi, in postaja vse bolj tudi pisatelj za otroke, ki z risbo in besedo kot pravi humanist posredno govori tudi odraslim. Renata BOVHAN je več kot na likovnem področju naredila na glasbenem z zbiranjem, zapisovanjem in izdajanjem pesmi za otroke, vendar izpričuje npr. v *Kekčevi pesmi* občutek za ritem, nekatere njene ilustracije jesenskih pesmi pa so primeri barvnega sozvočja. Žal se avtorica prepogosto izgubi v improvizaciji. Matjaž SCHMIDT se z ilustracijo *Pravljice za leto in dan* suvereno in profesionalno giblje med risbo in sliko, med fantazijskostjo in dokumentarnostjo ilustracije. S svojim velikim likovnim znanjem in eklekticizmom se približuje avtorjem „nefantazijskih“ ilustracij na razstavi v Bologni (Arte e scienza. *Imagini per conoscere*, Bologna 1993), ki je bila prirejena kot protiutež domišljiskim ilustracijam z utemeljitvijo, da je prav ta zvrst zelo zahtevne izobraževalne ilustracije pogosto po krivici zanemarena. Razstava teh ilustracij je na knjižnem sejmu v Bologni nakazovala možen preokret ilustratorskih trendov v svetu. Zdi se, da Matjaž SCHMIDT, ki ga že od prej poznamo tudi kot avtorja izobraževalnih knjig, slikanic in stripov za otro-

ke, za katere nemalokrat piše tudi besedila, na svoj avtorski način tiplje v novo smer.

Mojca CERJAK na drugi strani vnaša v slovensko domišljijско pravljico ilustratorsko sredino svežino svojih krhkih akvarelnih podob v kombinaciji z grafiti z izrazito ljubkimi otroškimi figurami, ki v dinamični diagonalni kompoziciji skoraj praviloma predirajo okvire slik. Vse kaže, da vnaša v naš prostor nekatere elemente avstrijske ilustracije iz preteklosti, vendar je vplive zelo inventivno podredila svoji lastni likovni senziбилnosti. Njen dosedanj vrh na področju ilustracije predstavljajo velike akvarelne podobe za *Zvezdico zaspanko* Frana Milčinskega (Velike slikanice, MK 1993).

Likovno izjemno pretehtana in dekorativno učinkovita je v svojih temperah Marjeta CVETKO. V ilustracijah Janeza Bitenca *Medvedki* na sejmu v tonsko uglašeno modro ozadje v treh ravninah naniza v desnem spodnjem delu slike plastično oblikovano skupino medvedkov, medtem ko je ostala scena z množico miniaturnih podob dematerializirana v ploskovite krasilne simbole, ki učinkujejo kot sanjski prizori. Po rafiniranosti likovnega izraza in breztežnostni otroposti spominjajo njene podobe od daleč npr. na ilustracije Lidije Osterc ali Marlenke Stupica.

Dinamičen in barvit je Daniel DEMŠAR v ilustracijah *Arabskih ljudskih basni*, kjer se krhka rafiniranost kolorita in risbe povezuje s slikarjevim izjemnim poslušom za upodabljanje živali.

Prijetno presenečenje v ilustratorskem opusu Jelke GODEC-SCHMIDT je razstavljena ilustracija za *Zgodbo o zamorskem kuharju Martinu*. Z njo je slikarka ustvarila pravo „surrealistično“ skrivnostno sliko s kubičnimi formami arhitekture, močno kontrastno barvitostjo in igro svetlob in senc.

Ilustracije Nevenke GREGORČIČ-EKE bi po toplem koloritu in skoraj

skicoznih potezah čopiča lahko primerjali s *Klovnom* EKE VOGELNIK, čeprav se sliki v kompoziciji močno razlikujeta. Medtem ko je motiv prve ujet v diagonalno postavljen pravokotnik, ki stopnjuje zbranost figur pri igri, nam krožna kompozicija v *Klovnu* Eke Vogelneka posreduje vtis živega dogajanja na cirkuški sceni.

V občutku za ritem in gibanje je Eka Vogelneka sorodna Mariji VOGELNIK v avtorski slikanici *A so škrti res zaresni*, vendar predstavlja v nasprotju s skicoznostjo dvobarvnega akvarela Klovna Eke Vogelneka ilustracija Marije Vogelneke do vseh potankosti izdelano sliko v kombinaciji gvaša in akvarela v bogato niansiranem, prevladujoče fovističnem koloritu s sugestivno iluzijo plesa škrtov. Kot da bi Marija Vogelneka vse svoje bogate dolgoletne izkušnje na različnih področjih svojega umetniškega ustvarjanja strnila v eno samo podobo.

Maja JANČIČ, najmlajša udeleženka bienala, kaže v natančno izdelani ilustraciji pastelnih barv z barvnimi svinčniki *Lepa muca in lepi muc* Frančka Rudolfa navezovanje na tradicijo naših pravljicark v šestdesetih letih.

Tudi ilustracije Alenke PEKLAR za *Dogodivščine stonoge Goge* pisateljice Ane Porenta Rigler delujejo v tehniki tempere ljubko in konvencionalno, novost prinašajo v načinu upodabljanja gibanja.

Rudi SKOČIR in Alenka SOTTLER kljub različnemu žanru in slogu delujeta sorodno zaradi svojega načina združevanja ilustrativnosti s „čisto“ likovno manifestacijo. Psihološka poglobljenost, kar portretnost izraza Skočirjevega Salomona v bibličnem besedilu *Modrost Kralja Salomona* je z monumentalnostjo in statičnostjo figure v ustvarjalni napetosti, ki jo še poudarja mozaična barvitost ozadja, vendar umirjena v prevladujočem zelenem koloritu. Lev Alenke Sottler iz knjige *Prišel je lev* Lojzeta

Krakarja, z mogočno grivo in dolgim repom, zleknjen v sredini slike sugestivno zre v gledalca. Pod lokom levovega repa je v posebnem okviru shranjena njegova krona. Celotno površino slike znotraj okvira prepleta igra različnih barvitih vzorcev, ki stopnjujejo dekorativno učinkovitost slike. Sliki obeh avtorjev lahko funkcionirata kot samostojni podobi ali kot enakovredni likovni ekvivalent literarni predlogi. Sama ilustrativnost jima nikakor ne zadošča.

Miroslav ŠUPUT in Andrej TROBENTAR imata kljub svoji jasno prepoznavni osebni likovni govorici kot ilustratorja več stičnih točk. Oba pojmuta svojo ilustratorsko dejavnost kot izrazito avtonomno likovno kreativnost, spodbujeno z literarnim besedilom. Na eni strani se zavedata določenih omejitev, ki jih predstavlja pred slikarja literarna predloga, na drugi strani pa izziva, ki ga pomeni zanj besedilo. Andrej Trobentar ugotavlja, da otroci dojemajo likovno govorico intuitivno. Oba vnašata v ilustracijo poleg velikega realističnega znanja, še posebej na področju figure, elemente čiste likovnosti in bogate barvitosti. Moti ju zadržanost založb do večje svobode in eksperimentov v ilustraciji. Trobentar se vseskozi uveljavlja tudi ali predvsem kot slikar, Šuput to napoveduje. Liričnost in njej ustrezna barvitost je posebej značilna za Šuputa, za Trobentarja pa skoraj mistično dojemanje svetlobe.

Med sproščene, širokopotezne slikarske ilustracije sodi *Žaba* Jožeta KUMERJA za knjigo Marjana Tršarja *Otroštvo*. V monohromni rjavi tonaliteti upodobi avtor tragično v gledalca zročo žabo z antropomorfnim izrazom.

Zaradi izrazito individualnega krasilnega sloga v prevladujoči živahni barvitosti in izjemne čistosti in doslednosti risbe zasluži posebno pozornost Kamila VOLČANŠEK. Njene ilustracije, posebej v velikih slikanicah, so svobodno

prepesnjene pravljice, ki tudi v krutih prizorih ne izgubijo svoje lepote. Sožitje akademske risbe in izvirne likovne fantazije je pri Kamili Volčanšek enkratno.

Pristna poetičnost odlikuje tudi ilustracije WANG HUIQIN, v Ljubljani živeče kitajske slikarke, ki je po šolanju v Nantongu na Kitajskem napravila grafično in slikarsko specialko na Akademiji likovnih umetnosti v Ljubljani. Če je njena grafična in slikarska dejavnost zadnjih nekaj let močneje zaznamovana z „ljubljsko grafično šolo“, ohranja v ilustraciji več elementov klasičnega kitajskega slikarstva že zato, ker je ilustrirala *Pravljice kitajskih manjšin*. Njena kombinacija akvarela in tuša na kitajskem papirju poudarja krhkost, lahkotnost in spontanost njene interpretacije pravljic s pomočjo čopiča. Poleg Priznanja Hinka Smrekarja je za svoje ilustracije v knjigi *Pravljice kitajskih manjšin* v letu 1993 prejela tudi Levstikovo nagrado.

Sova, ilustracija Bineta KRESETA v knjigi Richarda Bacha *Darilo za rojstni dan*, je bila od vseh razstavljenih del morda najdlje od ustaljenega pojmovanja ilustracije. Z elementi bolj ali manj vegetabilno učinkujočih abstraktnih likov spominja sova na likovni svet Lojzeta Logarja, le da se zdijo forme prej dekorativne kot vsebinsko pogojene.

Ančka GOŠNIK GODEC, Marjanca JEMEC BOŽIČ, Lidija OSTERC, Roža PIŠČANEC, Jelka REICHMAN in Marlenka STUPICA so v našem prostoru že nekaj desetletij znane in uveljavljene ilustratorke, s številnimi domačimi in tujimi priznanji in nagradami. Vse so se šolale na Akademiji likovnih umetnosti v Ljubljani, vse so svoj likovni izraz posebej na začetku oblikovale tudi ob spremljanju bienalnih predstavitev svetovne grafike v Ljubljani in spremljajo dogajanja v sodobni likovni umetnosti ter hkrati z izjemno občutljivostjo sledijo otroku in njegovi dojemljivosti pravljичnega sveta, ne da bi se izneverile vsaka svoji osebni

pravljčni likovni govorici. Če morda pri ilustracijah Ančke Gošnik Godec občudujemo predvsem njeno slikarsko vključevanje pejzažev in skrivnostni romantični kolorit ob natančnem izrisovanju pripovednega skeleta, nas Marjanca Jemec Božič ogreje s svojim optimizmom in humorjem v bogatih realističnih opisih. Lidija Osterc preseneča s svojo rafinirano ploskovitostjo podob in njihovim razmeščanjem po beli površini in tako prepričljivo ustvarja dematerializiran pravljični svet. Roža Piščanec je v ilustraciji pravljice Frana Levstika *Kdo je napravil Vidku srajčico* v prizoru z rakom ustvarila zanimivo dvojnost med realistično podobo krajine s prepričljivo prostorsko globino in likovno izjemno učinkovito vključitvijo belih ploskev tkanine v zelenje travnika, v ospredje slike pa postavila v rdeč kolorit potopljenega golega sedečega dečka na kamnu v razgovoru s svojim živalskim prijateljem. Čista likovnost in ilustrativnost sta v tej podobi enakovredno prepleteni in ustvarjata izjemno ilustratorsko umetnino. Jelka Reichman ostaja s svojim velikim likovnim znanjem pri stvarnejših opisih pravljič, z vso predanostjo zavezana svoji predstavi o lepih otrokih in dobrem svetu, če ji to le dopušča literarna predloga. Marlenka Stupica si je oblikovala svoj izjemen pravljični likovni izraz tudi s študijem srednjeveških iluminiranih rokopisov in slovenske ljudske umetnosti. V njeni pravljičnosti včasih zaslutimo tiho strašljivost, ki jo umetnica lahko posreduje kar z izjemno natančnim upodabljanjem drobnih izsekov iz narave, povzdignjenih v namišljeni veliki svet. Andersenova *Palčica* se zdi zato kot nalašč za njeno kompleksno občutljivost.

Marija Lucija STUPICA je danes, tako kot nekoč njena mama Marlenka Stupica, prva dama slovenske ilustracije. Njen likovni svet je domišljjska, v otožnost in melanholijo zavita pravljica, ki je prav toliko kot ilustracija pravljice tudi

odsev njene notranjosti. Slike Marije Lucije Stupica v tehniki tempere so samostojni, zaključeni likovni organizmi. Dilem okoli zvestobe sebi, literarni predlogi ali bralcem pravljič umetnica ne pozna, saj že dolgo ilustrira le tista besedila, s katerimi se lahko poistoveti, samo tista, v katera lahko vnese tudi delček transcendentnosti.

Ilustracije Irene MAJCEN za knjigo Lojzeta Kovačiča *Zgodbe s panjskih končin* so edine med razstavljenimi namenjene odraslim. Njeno zavestno prizadevanje za avtonomnost likovnega izraza v ilustraciji je v teh podobah rodilo slike v prevladujočih rjavo-rumenih oziroma sivo-belih tonih. Pretanjeno niansirana barvitost in slikarske poteze so v njih enakovredne ilustrativnim opisom zgodb, ki jih je slikarka našla v psihološko poglobljenem osebnem odnosu do Kovačičevih modernih zgodb, zavestno postavljenih v tradicijo slovenske ljudske umetnosti. Od tod namerna „spranost“ slik, od tod detajli iz slovenske etnološke dediščine, in seveda povsem neljudske končne likovne umetnine, ki vzporedno s Kovačičevim literarnim jezikom govore v knjigi svojo rafinirano likovno govorico. Poleg omenjenih ilustracij ima Irena Majcen obsežen opus ilustracij za otroke. Posebej v Velikih slikanicah razčlenjuje večplastnost pravljičnega sveta in ga likovno prepričljivo podaja z združevanjem realističnih opisov zgodb in močno kontrastno barvitostjo ter nemirnim svetlobnim utripanjem v razgibanih kompozicijah, ki se nadaljujejo v prostor, ali z upodabljanjem prostora z značilno manieristično perspektivo in barvitostjo.

Med enainštiridesetimi razstavljalci bienala pogrešamo nekatera zelo pomembna imena. Škoda, da se ti avtorji niso odzvali na razpis. Milan BIZOVIČAR, nesporni inovator na polju slovenske ilustracije, izjemno občutljiv fovistični kolorist, ki je eksperimentiral tudi z oblikovanjem besedil in celotne

podobe otroške knjige, se je vrnil predvsem med slikarje in v slikarstvu na papir morda še bolj sproščeno razvija svojo slikarsko ustvarjalnost. Tomaž KRŽIŠNIK, ki je v ilustraciji zapustil močno sled predvsem v kreativnem iskanju novih oblik knjige, je danes pedagog na oddelku za oblikovanje Akademije likovnih umetnosti v Ljubljani, kjer mlademu rodu posreduje med drugim svoje bogate izkušnje na področju ilustracije, sicer pa se udeje tudi kot slikar in oblikovalec. Alojza ZORMANA FOJŽA bi mogli šteti za nadaljevalca Kržišnikove in

v varšavski Akademiji lepih umetnosti zasidrane eksperimentalnosti na področju najširše pojmovanega likovnega oblikovanja, ki se je pri Alojzu Zormanu Fojžu osredotočil v kompleksno likovno ustvarjalnost za otroke, ki vključuje ilustracije, lutke, didaktične igre itd. Še so imena, ki bi prispevala k popolnejši sliki naše ilustracije danes. Nekatera se bodo gotovo pojavila ob naslednjem bienalu. Široka paleta likovnih izrazov naj bi poleg likovne kvalitete zaznamovala vse naslednje predstavitve slovenske ilustracije.

Zusammenfassung

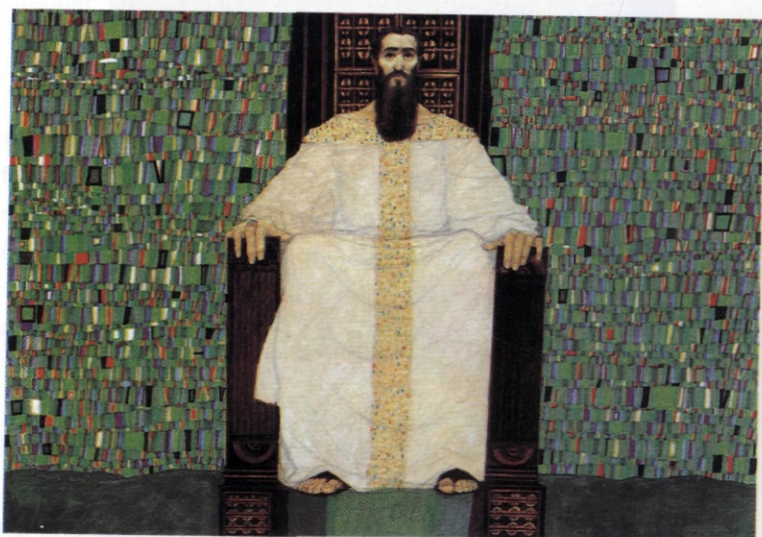
Die erste slowenische Biennale der Illustration (Cankarjev dom in Ljubljana im Herbst 1993) ist ein Resultat der Bemühungen der Zveza društev slovenskih likovnih umetnikov – ZDSLU (Bund der Vereine der slowenischen bildenden Künstler) bzw. der bei ihr gegründeten Illustratorschen Sektion. Diese will die Öffentlichkeit auf die wichtige, bis jetzt zu sehr übersehene Schöpfung in der bildenden Kunst aufmerksam machen. Zu diesem Zweck wurde bei der ZDSLU der Smrekar-Preis für Illustrationen gegründet. Die Illustratorsche Sektion wird sich bemühen, daß die ZDSLU für die Teilnahme an der Biennale für Preise der Aussteller die fachliche Jury jedesmal aufs neue gewählt wird. Die breite Palette der bildenden Schöpfung sollte neben der Qualität alle zukünftigen Präsentationen der slowenischen Illustration kennzeichnen.

In der ersten derartigen Ausstellung überwog die auf eine malerische Art ausgedrückte Illustration in verschiedener Technik, jedoch waren auch die gezeichneten schwarz-weißen und farbigen Illustrationen reich vertreten. An der Ausstellung nahmen 41 Autoren teil, unter ihnen wählte die fachliche Jury MARIJA LUCIJA STUPICA für den Hinko Smrekar-Preis (*Mala morská deklica* – Kleine Seenymphe, Mladinska knjiga 1986); DANIEL DEMŠAR (*Arabske basni* – Arabische Fabeln, MK 1991) und ALENKA SOTTLER (*Prišel je lev* – Es kam der Löwe, MK 1991) erhielten die Hinko Smrekar-Plakette, drei Hinko Smrekar-Anerkennungen wurden an MAJA JANČIČ (*Lepa muca in lepi muc* – Schöne Katze und schöner Kater, MK 1992), WANG HUIQIN (*Brokatna podoba* – Brokatbildnis, MK 1991) und RUDI SKOČIR (*Modrost kralja Salomona* – Weisheit des Königs Salomo, MK 1991).

Die Biennale der Illustrationen, die nicht an Verlage gebunden sind, sollten das Ansehen der slowenischen Illustration zu Weltaustellungen der Illustration erhöhen.

*Huiqin Wang: Tibetanska deklica, The Little Tibetan, 69x50,5 cm
Priznanje Hinka Smrekarja*

*Rudi Skočir: Modrost kralja Salomona,
The Wisdom of King Salomon, 33x48 cm,
Priznanje Hinka Smrekarja*

Daniel Demšar: Arabske basni, Arabian Folk Fables, 26x26 cm, Plaketa Hinka Smrekarja

Alenka Sotler: Lev v prašni sliki, The Lion in the Dusty Picture, 52x40,7 cm, Plaketa Hinka Smrekarja